<u>અસ્વીકરણ:</u>સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

<u>અહેવાલપાત્ર</u>

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

દીવાની મૂળ હકૂમત

રિટ પિટિશન (દીવાની) નં ૪૩/૨૦૨૨

અશ્વિની કુમાર ઉપાધ્યાય.....અરજદાર

વિરુદ્ધ

ભારત સંઘ અને અન્ય.....સામાવાળાઓ

સાથે

રિટ પિટિશન (દીવાની) નં ૮૭/૨૦૨૨

રિટ પિટિશન (દીવાની) નં ૪૭૪/૨૦૨૨

રિટ પિટિશન (દીવાની) નં ૪૯૬/૨૦૨૨

રિટ પિટિશન (દીવાની) નં ૩૮૩/૨૦૨૨

રિટ પિટિશન (દીવાની) નં ૧૨૧/૨૦૨૨

આદેશ

1. અરજીઓના વર્તમાન સમૂહમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો રાજકીય પક્ષકારો દ્વારા તેમના ચૂંટણી ઢંઢેરાના ભાગરૂપે અથવા ચૂંટણી ભાષણો દરમિયાન મફત માલ ('મફત ભેટ') ના વિતરણ માટે કરવામાં આવેલા વચનો સાથે સંબંધિત છે.અરજદારોની મુખ્ય દલીલ એ છે કે ચૂંટણી પૂર્વેના આવા વચનો, જે રાજ્યના અર્થતંત્ર પર મોટા પાયે અસર કરે છે, તેને મંજૂરી આપી શકાતી નથી.અરજદારોએ રાજકીય પક્ષકારો દ્વારા રાજ્ય પરની નાણાકીય અસરોનું કોઈ મૂલ્યાંકન કર્યા વિના આવા ચૂંટણી પહેલાના વચનો આપવામાં આવી રહ્યા છે, જે બીજું કંઈ નહીં

પણ વોટ બેંકને આકર્ષવાનો પ્રયાસ છે.આ જવાબદાર ચૂંટણી પ્રચારની ભાવનાની વિરુદ્ધ છે અને મુક્ત અને નિષ્પક્ષ ચૂંટણીઓને પ્રતિકૂળ અસર કરી રહ્યું છે.આ વિવિધ રાજકીય પક્ષકારો વચ્ચે સમાન તકને ગંભીર રીતે અસર કરે છે.કરદાતાઓ દ્વારા ચૂકવવામાં આવતા નાણાંનો આખરે રાજકીય પક્ષો/ઉમેદવારોને સત્તા મેળવવા અથવા જાળવી રાખવા માટે દુરુપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

2. અરજીઓના આ સમૂહમાં, રિટ અરજીઓના બે સમૂહ છે.પ્રથમ બેચ ચૂંટણી પૂર્વેની મફત ભેટ સાથે સંબંધિત છે જે ચૂંટણી સમયે મતદારોને પ્રભાવિત કરી શકે છે.અરજીઓના બીજા સમૂહમાં સરકારો દ્વારા આપવામાં આવતા લાભોને પડકારવામાં આવ્યો છે, જે કોઈ પણ કલ્યાણકારી પગલા અથવા વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિ સાથે સંબંધિત નથી, પરંતુ વોટ બેંકો પર કબજો કરવા માટે એક કાવતરું છે.

3. ભારતના વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલે ઉપરોક્ત રજૂઆતોના જવાબમાં જણાવ્યું છે કે જ્યારે આ મુદ્દાની વાત આવે છે ત્યારે સંઘની ભૂમિકા ખૂબ જ મર્યાદિત હોય છે અને સૂચવ્યું છે કે આ અદાલત તેના પર વિચાર કરવા માટે એક પંચની રચના કરી શકે છે.

4. ભારતના ચૂંટણી પંચે આ અદાલત સમક્ષ સતત વલણ અપનાવ્યું છે કે રાજકીય પક્ષો/ઉમેદવારો દ્વારા કરવામાં આવતા આવા વચનોમાં દખલ કરવાનો તેની પાસે મર્યાદિત અવકાશ છે.

5. વધુમાં, કેટલાક રાજકીય પક્ષકારોએ અરજીઓના આ સમૂહમાં હસ્તક્ષેપ અરજીઓ દાખલ કરી છે અને આ અરજીઓની જાળવણીક્ષમતાને પડકારી છે.તેમની મુખ્ય રજૂઆતો એ છે કે આ અરજીઓમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ રાજ્યના નીતિ અથવા નાણાકીય નિર્ણયો સાથે સંબંધિત છે, જે નિર્ણયો સ્પષ્ટપણે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની બહાર છે.તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે કોઈ પણ સરકાર અથવા અદાલત વર્તમાન કેસમાં માંગવામાં આવેલા આવા વચનો અથવા યોજનાઓની જાહેરાત કરવાના રાજકીય પક્ષકારોના અધિકારોને નિર્ધારિત કરી શકે છે અથવા ઘટાડી શકે છે તે અકલ્પ્ય છે.સરકાર ચલાવવા માટે જવાબદાર રાજકીય પક્ષકારો લોકોની સમસ્યાઓ પ્રત્યે સભાન અને જાગૃત હોય છે.તેથી દરમિયાનગીરી કરનારાઓ દ્વારા આ મુદ્દાને રાજકીય પક્ષકારો માટે ખુલ્લો મૂકવાની દલીલ કરવામાં આવી હતી.

6. જ્યારે આ મુદ્દાઓ 03.08.2022 પર લેવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે અમે ઉઠાવવામાં આવતા મુદ્દાઓ અંગે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કપિલ સિબ્બલનો અભિપ્રાય પણ માંગ્યો હતો.શરૂઆતમાં તેમનો અભિપ્રાય હતો કે આ એક ગંભીર

મુદ્દો છે જેનો કોઈક રીતે સામનો કરવાની જરૂર છે.જો કે, ત્યારબાદ તેમણે આ મુદ્દે ન્યાયિક હસ્તક્ષેપની યોગ્યતા અંગે શંકા વ્યક્ત કરી છે.

7. મફત ભેટ એવી પરિસ્થિતિ ઊભી કરી શકે છે કે જેમાં રાજ્ય સરકાર ભંડોળના અભાવને કારણે મૂળભૂત સુવિધાઓ પૂરી પાડી શકતી નથી અને રાજ્યને નિકટવર્તી નાદારી તરફ ધકેલી દેવામાં આવે છે.તે જ સમયે, આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે આ પ્રકારની મફત ભેટ માત્ર પક્ષની લોકપ્રિયતા અને ચૂંટણીની સંભાવનાઓ વધારવા માટે કરદાતાના નાણાંનો ઉપયોગ કરીને આપવામાં આવે છે.

8. અરજીઓની આ બેચમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓને અમે વિવિધ દૃષ્ટિકોણથી ધ્યાનમાં લીધા છે, તેમજ ભારત સંઘ, ભારતીય ચૂંટણી પંચ અને કેટલાક રાજકીય પક્ષો દ્વારા લેવામાં આવેલા વલણ પર પણ વિચાર કર્યો છે, જેમણે અમારી સમક્ષ હસ્તક્ષેપની અરજીઓ દાખલ કરી છે.

9. એ હકીકતને નકારી શકાય નહીં કે આપણા જેવા ચૂંટણી લોકશાહીમાં, સાચી સત્તા આખરે મતદારો પાસે છે.તે મતદારમંડળ છે જે નક્કી કરે છે કે કયો પક્ષ અથવા ઉમેદવાર સત્તામાં આવે છે, અને ચૂંટણીના આગામી તબક્કા દરમિયાન, કાયદાકીય કાર્યકાળના અંતે ઉક્ત પક્ષ અથવા ઉમેદવારના પ્રદર્શનનો પણ ન્યાય કરે છે.અહીં કેટલાક હસ્તક્ષેપકર્તાઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાને પ્રકાશિત કરવો પણ જરૂરી છે, કે તમામ વચનોને મફત ભેટ સાથે સરખાવી

શકાતા નથી કારણ કે તે કલ્યાણકારી યોજનાઓ અથવા જાહેર હિત માટેના પગલાં સાથે સંબંધિત છે.આ માત્ર રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોનો એક ભાગ જ નથી, પરંતુ કલ્યાણકારી રાજ્યની જવાબદારી પણ છે.તે જ સમયે, અહીં અરજદારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી ચિંતા, કે ચૂંટણી વચનોની આડમાં, નાણાકીય જવાબદારી દૂર કરવામાં આવી રહી છે, તે પણ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.

10. આ અદાલતે સામાન્ય રીતે રાજ્યને લગતી નીતિ અથવા નાણાકીય બાબતોને લગતા મુદ્દાઓનો સામનો કરતી વખતે તેના હાથ પર રોક લગાવી દીધી છે, કારણ કે તે અદાલતના અધિકારક્ષેત્રની બહાર આવે છે.શરૂઆતમાં, પ્રકાશિત મુદ્દાઓ વિશે ચર્ચા શરૂ કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે, અમારો અભિપ્રાય હતો કે અહેવાલ અથવા શ્વેતપત્ર તૈયાર કરવા માટે નિષ્ણાત સંસ્થાની રચના કરવી યોગ્ય હોઈ શકે છે જે આગળનો માર્ગ સૂચવી શકે.આ માટે, 03.08.2022 તારીખના આદેશ દ્વારા અમે આવી સંસ્થાની સંભવિત રચના અંગે અમારા સમક્ષ પક્ષકારો પાસેથી સૂચનો માંગ્યા હતા.વધુમાં, છેલ્લી સુનાવણી દરમિયાન, અમે ભારત સંઘને સૂચન કર્યું હતું કે આ મુદ્દા પર વિચાર કરવા માટે સર્વપક્ષીય બેઠક બોલાવવામાં આવે.

11. આખરે, અમને એવું લાગે છે કે પક્ષકારો દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓને કોઈપણ નક્કર આદેશો પસાર કરી શકાય તે પહેલાં વ્યાપક સુનાવણીની જરૂર

છે.અરજીઓના વર્તમાન સમૂહમાં કેટલાક પ્રારંભિક મુદ્દાઓ કે જેના પર ચર્ચા કરવાની અને નિર્ણય લેવાની જરૂર પડી શકે છે તે નીચે મુજબ છેઃ

એ. અરજીઓની હાલની બેચમાં માંગવામાં આવેલી રાહતના સંદર્ભમાં ન્યાયિક હસ્તક્ષેપનો અવકાશ શું છે?

બી. શું આ અરજીઓમાં આ અદાલત દ્વારા કોઈ અમલપાત્ર આદેશ પસાર કરી શકાય છે?

સી. શું કોર્ટ દ્વારા કમિશન/નિષ્ણાત સંસ્થાની નિમણૂક આ બાબતમાં કોઈ હેતુ પૂરો કરશે?વધુમાં, આ પંચ/નિષ્ણાત સંસ્થાનો વ્યાપ, રચના અને સત્તાઓ શું હોવી જોઈએ?

12. ઉપરોક્ત પ્રારંભિક પ્રશ્નો ઉપરાંત, અમારી સમક્ષ ઘણા પક્ષકારોએ એ પણ રજૂઆત કરી છે કે એસ. સુબ્રમણ્યમ બાલાજી વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય, (2013) 9 એસસીસી 659 માં આ અદાલતના ચુકાદામાં પુનર્વિચારણા જરૂરી છે.એસ. સુબ્રમણ્યમ બાલાજી (ઉપરોક્ત) કેસમાં, આ અદાલતને એ નક્કી કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું કે શું ચૂંટણી પહેલાના વચનો લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, 1951 ની કલમ 123 હેઠળ ભ્રષ્ટ આચરણ સમાન છે કે કેમ.તે કેસમાં અદાલતે એવું માન્યું હતું કે આવા વચનો લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, 1951 ની કલમ 123 હેઠળ નિર્દિષ્ટ ભ્રષ્ટ પ્રથાઓના દાયરામાં આવતા નથી અને

આ ક્ષેત્રને આવરી લેતા કોઈ કાયદાકીય કાયદાની ગેરહાજરીમાં ચોક્કસ માર્ગદર્શિકા ઘડવા અંગે ભારતના ચૂંટણી પંચને નિર્દેશો જારી કર્યા હતા.

13. અહીં કેટલાક પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે ઉપરોક્ત ચુકાદામાં તર્ક ખોટો છે કારણ કે તેમાં લોક પ્રતિનિધિત્વ અધિનિયમ, 1951 ની વિવિધ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી નથી.એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ચુકાદો ખોટી રીતે સૂચવે છે કે રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતો બંધારણના ભાગ III હેઠળ મૂળભૂત અધિકારોને ઓવરરાઇડ કરી શકે છે, જે મિનર્વા મિલ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (1980) 3 એસસીસી 625 માં આ અદાલતની બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા નક્કી કરાયેલા કાયદાની વિરુદ્ધ છે.

14. સામેલ મુદ્દાઓની જટિલતાને ધ્યાનમાં રાખીને અને એસ. સુબ્રમણ્યમ બાલાજી (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આપેલા ચુકાદાને રદ કરવાની વિનંતીને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે ભારતના માનનીય મુખ્ય ન્યાયાધીશના આદેશો પ્રાપ્ત કર્યા પછી, આ અરજીઓના સમૂહને ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે સૂચિબદ્ધ કરવાનો નિર્દેશ આપીએ છીએ.

15. આ બાબતને 4 અઠવાડિયા પછી સૂચિબદ્ધ કરો.

.....મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી
(એન. વી. રમના)

.....ન્યાયમૂર્તિશ્રી

(હિમા કોહલી)

.....ન્યાયમૂર્તિશ્રી
(સી. ટી. રવિકુમાર)

નવી દિલ્હી;
ઓગસ્ટ ૨૬, ૨૦૨૨

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ:સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.